

VILÁG- TÖRTÉNET

8. (40.) évfolyam 2018. 1.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET FOLYÓIRATA

- **MOLNÁR ISTVÁN JÁNOS**
1848 KANADÁBAN
- **KÖKÉNY ANDREA**
AZ 1846–1848-AS AMERIKAI–MEXIKÓI HÁBORÚ ÉS MEGÍTÉLÉSE
- **VAJDA ZOLTÁN**
„MEXIKÓ SZÁMUNKRA A TILTOTT GYÜMÖLCS”
- **HAHNER PÉTER**
AZ 1848-AS KALIFORNIAI ARANYLÁZ TÖRTÉNELMI JELENTŐSÉGE
- **JANCSÓ KATALIN**
EGY MAGYAR KATONA PERUBAN
- **SZEMLE**
KATONA ESZTER, KRAJCSÍR LUKÁCS, PALOTÁS ZSOLT,
LÉVAI CSABA, BAKÓ ANDRÁS ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Bottoni Stefano,
Katona Csaba, Martí Tibor
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László,
Erdődy Gábor, Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Pók Attila, Poór János

8. (40) évfolyam 2018. 1.

TARTALOM

1848 – fordulat az Újvilágban (Kökény Andrea)	1
<i>Tanulmányok</i>	
Molnár István János: 1848 Kanadában. A felelős kormányzat megteremtése	5
Kökény Andrea: Az 1846–1848-as amerikai–mexikói háború és megítélése	23
Vajda Zoltán: „Mexikó számunkra a tiltott gyümölcs.” John C. Calhoun, a mexikói háború és a korlátozott expanzió ideológiájának természetrajza	45
Hahner Péter: Az 1848-as kaliforniai aranyláz történelmi jelentősége	67
Jancsó Katalin: Egy magyar katona Peruban. Kossuth Károly és leszármazottai	79
<i>Visszhang</i>	
Csikós Zsuzsanna: Egy vándor hispán utakon. Emlékkiállítás Anderle Ádám tiszteletére	95
<i>Megemlékezés</i>	
In memoriam Anderle Ádám (1943–2016) (Szilágyi Ágnes Judit)	101
<i>Szemle</i>	
Egy vándor hispán utakon (Katona Eszter)	105
Forradalom az Antillákon (Krajcsír Lukács)	108
Kanada története (Palotás Zsolt)	112
A szeretet köztársasága (Lévai Csaba)	116
A „háború utáni háború” 1919–1933 (Bakó András)	121
<i>Műhely</i>	
Varró Orsolya: Megállapodás Vilmos, Aquitania hercege és Hugó chiliarchus között. Egy egyedülálló szöveg a 11. századi Franciaországból	125
Romsics Anna: A konfliktuskezelés módszerei 9–11. századi francia területeken	153

Jelen számunkat Kökény Andrea szerkesztette

Kanada kora újkori és modern kori történetének vizsgálata nem tartozik a magyar történetírás által gazdagon kutatott területek közé. A történelemben jártas magyar olvasónak 1867 kapcsán szinte bizonyos, hogy nem az észak-amerikai kontinenshez kapcsolódó esemény jut rögtön eszébe, hanem a magyar és az európai történelemben mérföldkőnek számító ki-egyezés. Ugyanakkor Kanada történelmében is fordulópontot jelentett és jelent a mai napig is ez az évszám. Ugyanis ebben az évben július 1-jén lépett hatályba a brit parlament mindkét háza által korábban – március 29-én – elfogadott *British North America Act*, azaz a Brit Észak-Amerika-törvény, amely a föderatív Kanada „első” alkotmánya volt. Az alkotmány értelmében hivatalosan megszületett Új-Brunswick, Új-Skócia, Ontario és Québec tartomány egyesülésével Kanada Domínium, lényegében az alapja annak az országnak, amit ma Kana-dának nevezünk.

A történészek mindig is szerették és szeretik az évfordulókat, mivel fontos történelmi események ilyenkor ismételtelen előtérbe kerülnek, és nagyobb figyelmet kapnak a közvélemény részéről. Kanada 2017 nyarán ünnepelte az államszövetség létrejöttének 150. évfordulóját, ami alkalmat adott a megemlékezésre nemcsak a tengerentúlon, hanem Magyarországon is (június 28-án például az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara a kanadai nagykövetséggel együttműködésben angol nyelvű nemzetközi szimpóziumot rendezett a kanadai államszövetség létrejöttének 150. évfordulója alkalmából). A most ismertetendő kötetnek köszönhetően először vehet kezébe hazánkban az olvasóközönség egy olyan magyar nyelvű összefoglalást, mely bemutatja az Amerikai Egyesült Államok északi szomszédjának minden tekintetben izgalmas, színes és fordulatokban gazdag történetét 1000 és 1867 között.

Molnár István János – „Kanada egyik régi barátja”, ahogyan Isabelle Poupard, Kanada Magyarországon akkreditált nagykövete a most megjelent kiadvány előszavában a szerzőt jellemzi – a kanadai alkotmányjog, valamint történelem elismert magyarországi szakértője. A kanadai jog-, államfejlődés és történelem mellett főbb vizsgálódási területei közé tartozik a nemzetközi szerződési jog, a kereskedelmi választott bíraskodás, illetve a vegyes jogrendszerek. Molnár István János számos Kanadával kapcsolatos tanulmányt és történelmi tárgyú cikket írt 1988 és 2017 között. Korábbi monográfiája a Québec alkotmányos státuszával kapcsolatban kialakult helyzetet mutatja be a kezdetektől a tartomány függetlenségéről tartott 1995. évi népszavazásig.²

1 Molnár István János: *Kanada története. A kezdetektől a konföderációig, 1000–1867*. Bp., Patrocinium, 2017. 544 p.

2 Molnár István János: *Kanada és a Québec-kérdés*. Bp., 1996.

Molnár olyan téma feldolgozására vállalkozott, amely a hazai kutatásban eddig egyértelműen fehér foltnak számított. Kanada történelmével kapcsolatban ugyanis a mai napig csupán egyetemi kiadványok egy-egy fejezete vagy alfejezete foglalkozott. A kötet irodalomjegyzéke 54 tételt tartalmaz. A szerző világosan megfogalmazza, hogy mondani-valója kifejtésekor elsősorban angol és francia nyelvű szakirodalomra támaszkodott, melynek gerincét az 1915–1916-ban megjelent és 2009-ben újra kiadott 32 kötetes *The Chronicles of Canada* című kiadvány vonatkozó részei alkotják.³ Ezek és a felhasznált irodalom többi része biztos alapot nyújtanak a kitűzött cél megvalósításához.

Molnár István János nem kevesebbre vállalkozott munkájában, mint hogy feldolgozza és összefoglalja Kanada történelmének nyolc évszázadnál is hosszabb politika- és kapcsolattörténetét. A hatalmas időbeli és térbeli keretet átívelő 544 oldalas munkáját egy bevezetőre (*A nyitány – A kanadai történelem kezdetei*) és döntően négy nagyobb tematikus részre, ezen belül is 11 fejezetre osztotta fel. A bevezető részben a szerző sorra veszi Kanada őslakosainak, az első európai felfedezők, különösen Jacques Cartier (1491–1557) utazásainak, valamint az Erzsébet-kori angol felfedezők tevékenységének históriáját. Megtudjuk, hogy az európaiak, köszönhetően a vikingeknek, már jóval Kolumbusz előtt nemcsak hogy elérték Észak-Amerikát, hanem oda rendszeresen küldtek hajókat is. Az angol szolgálatban lévő Giovanni Caboto (1450 körül–1498 vagy 1500) 1497-ben szállt partra, majd 1534-ben Jacques Cartier I. Ferenc király (1515–1547) nevében birtokba vette a Szent Lőrinc-folyó vidékét. A „Kanada” elnevezés bizonyos vélemények szerint a huron *kannata*, azaz falu szóból származik. A franciák több expedíciót is küldtek az Újvilágba, azonban Kanada gyarmatosítása csak a 17. században valósult meg.

Az első tematikus részben megismerhetjük Új-Franciaország (*Nouvelle-France*) alapításának körülményeit, annak virágkorát és Akádia (a mai Új-Brunswick és Új-Skócia területe), valamint Newfoundland 1713-as angol birtokba kerülésének „szomorú” történetét. A franciák kanadai gyarmatának megalapítása Samuel de Champlain (1580 körül–1635) nevéhez köthető. Champlain IV. (Navarrai) Henrik (1589–1610) megbízásából először 1603-ban utazott Észak-Amerikába, majd öt évvel később 25 telepessel megalapította Québec városát. Champlain igyekezett jó viszonyt kialakítani az indiánokkal, különösen a huronokkal, akikhez a későbbiekben rekollektus, majd jezsuita missziók sora indult. A misszionáriusok ténykedésének hatalmas jelentősége volt Kanada gyarmatosításában. Az angol korona terjeszkedésének következtében 1629-ben került sor az első gyarmati összecsapásra, mely versengés végén, 1763-ban Új-Franciaország területe – kivéve Saint-Pierre és Miquelon szigeteit – az angolok kezére került. A hétéves háborút lezáró párizsi békét megelőzően több gyarmati háború – az angolszász irodalomban Anna királynő háborúja (spanyol örökösödési háború) és György király háborúja (osztrák örökösödési háború) – színtere volt Kanada. Molnár a nemzetközi történetírással összhangban megjegyzi, hogy „ekkor került sor az akádiai exodusra, ami (...) a történelem egyik legbrutálisabban kikényszerített migrációja volt”.

A *Háborúk Észak-Amerikáért* című nagyobb tematikus egység részletesen ismerteti az angol–francia gyarmati rivalizálás történetét, valamint Kanadának a tizenhárom amerikai angol gyarmat függetlenségi háborújában betöltött szerepét. Ezt követően a második rész sorra veszi Kanada korai kapcsolatait a fiatal Egyesült Államokkal, különös tekintettel az 1812-es háborúra. A francia gyarmatosítás merőben más volt, mint a britek hasonló tevékenysége az Újvilágban. A franciákat elsősorban a prémek (különösen a kanadai hód kiváló

3 *The Chronicles of Canada*. 32 vols. Eds.: Wrong, George M.–Langton, H. H. Tucson, 2009.

minőségű szőrméje) érdekelték, és csak kereskedelmi bázisokat kívántak létrehozni – ahogyan a portugálok és a hollandok Ázsiában –, szemben az angolokkal, akik a gazdasági terjeszkedés mellett intenzív betelepítést folytattak (a 18. században csupán 55 ezer francia élt Észak-Amerikában, szemben az angolok kétmillió telepesével). A hétéves háború, amely az amerikai kontinens történetében francia és indián háború néven ismert, az Ohio völgyének birtoklása kapcsán robbant ki a nyugat felé terjeszkedő angol telepesek és a franciák között. „Miközben a franciák buzgón tálakat ásogattak el [a terület szimbolikus birtokba vételének jeleként], a brit gyarmatok sokkal gyakorlatiasabb lépéseket tettek” – írja Molnár. Például az Ohio Land Company vállalta, hogy hét éven belül 110 családot telepít le az Ohio völgyében. A háború kirobbanásában George Washington (1732–1799), a későbbi első amerikai elnök is nagy szerepet vállalt, aki ekkor huszonegy esztendősen milicista őrnagy volt. Az összecsapás több hadszíntéren folyt, melyben végül Québec 1759-es eleste hozott fordulatot. Molnár részletesen ismerteti a két szemben álló kiváló tábornok, az angol James Wolfe (1727–1759) és a francia Louis-Joseph de Montcalm-Gozon de Saint-Veran (1712–1759) párharcát, különös tekintettel Québec ostromára. A történelemben egyedülálló módon a kanadaiak mind a győztes, mind a vesztes hadvezért nemzeti hősként tisztelik, és szobraik ma is egymás mellett díszítik a québeci tartományi törvényhozás épületét.

Molnár a soron következő, harmadik részben Kanada északi és nyugati területeinek történetéről ad részletes áttekintést a konföderációt megelőzően. Az 1814-ben megkötött genti békének köszönhetően lehetőség nyílt nemcsak a belső stabilitás megteremtésére, hanem a kontinens belseje felé való terjeszkedésre is. Az 1812-es háború igazi nyertesei ugyanis a kanadaiak voltak, mivel Kanada nem vált az Egyesült Államok részévé, miközben a háború erőteljesen hozzájárult a kanadai identitás kifejlődéséhez. A szerző először részletesen ismerteti Rupert-föld történetét – a terület a Hudson-öböl Társaság első kormányzója, Rupert pfalzi herceg (1619–1682) után kapta nevét –, majd ezt követően a messzi észak felfedezéseivel ismerkedhetünk meg. John Franklin (1786–1847) tragikus véget ért utazásaira éppen az elmúlt években irányult rá újra a figyelem, amikor sikerült rátalálni az expedíció hajóinak, az *Erebus*nak és a *Terrornak* a roncsaira (2014-ben, illetve 2016-ban). A következő fejezet sorra veszi a csendes-óceáni partvidék felfedezőit – Francis Drake (1540 körül–1596), James Cook (1728–1779) és George Vancouver (1757–1798) útjait –, a „kanadai” aranyláz történetét, valamint Brit Columbia megalakulását. Különösen izgalmas, mozgalmas és a szerencse forgandóságát kitűnően illusztráló az utóbbi történetet bemutató fejezet. 1858-ban bevándorlók árasztották el a területet, a Fraser folyóban ugyanis aranyat találtak. A szerencsésüket kereső aranyásóknak nagy szerepük volt a legnyugatibb brit kanadai gyarmat kialakulásában és közvetett módon annak kihirdetésében 1858. november 19-én Langleyben.

A mű negyedik és egyben utolsó tematikus egysége a brit gyarmat alkotmányos fejlődéséről, a különböző reformmozgalmakról és a konföderáció létrejöttéről számol be. A 19. század elején több felkelés tört ki a gyarmati kormányzat ellen, melyek közül a William Lyon Mackenzie (1795–1861) által vezetett volt a legjelentősebb 1837-ben. A birodalmi kormányzat John George Lambton, Durham első earljét (1792–1840) küldte a forrongó gyarmatra, aki jelentésében javasolta Alsó- és Felső-Kanada egyesítését és egy felelős helyi kormányzat felállítását. Az előbbi cél 1840-ben, míg az utóbbi 1848-ban valósult meg. Tizenkilenc évvel később, további alkotmányos reformokat követően pedig létrejött a tartományok konföderációja, azaz Kanada Domínium.

Molnár a munkát epilógussal zárja, amelyben leszögezi, hogy az 1867-es esztendő fontos dátum Kanada Domínium létrehozásában, ugyanakkor egy hosszú folyamat kezdete is, melynek végén ténylegesen létrejött az egységes Kanada. A mű utolsó oldalain, az iroda-

lomjegyzékben a felhasznált munkákból tovább tájékozódhatunk a Kanada történetével kapcsolatban megjelent modern munkákról. Szintén itt található a 39 oldalas név- és tárgymutató, amely a könnyebb tájékozódást segíti.

A monográfia tartalmi erényei mellett mindenféleképpen ki kell emelni a formai következetességet és alaposágot, illetve a látványos illusztrációk, ábrák és térképek szerepeltetését. Molnár az illusztráláshoz összesen 123 fekete-fehér képet és 18, szintén fekete-fehér térképet használt fel, melyek kiválóan illeszkednek a főszöveghez és tovább „színesítik” az amúgy is módfelett olvasmányos munkát. Talán szerencsés lett volna a monográfia végén, az irodalomjegyzéket követően egy ábrák és térképek listáját is mellékelni, melyben pontosan meg lehetett volna adni a szemléltető anyag forrásainak helyét.

Érdekes néhány mondat erejéig kitérni a könyv nyomdai kivitelezésére és annak színvonalára. A kiadvány a 2009-ben létrejött Patrocinium Kiadó gondozásában jelent meg, melynek elsődleges célja, hogy a jogi oktatáshoz szükséges kiadványokkal lássa el a joghallgatókat. A kiadó ennél fogva a korábbi évek során a szerző több munkájának megjelentetésében is közreműködött. Jelen munka puha fedeles kialakítású, és szerkesztését – tördelés, betűtípus és betűméret stb. – tekintve igen színvonalas. A tehetséges fiatal grafikus, Főző Anna által tervezett borítón egyrészt az olvasóközönség által jól ismert, a kanadai nemzeti zászlón (Maple Leaf Flag) is szereplő stilizált, tizenegy csúcsú vörös juharlevél található. A másik kép beazonosítása már nem ilyen magától értetődő. A könyv 119. képének aláírása szerint a kép G. P. Roberts fotográfiája, ami az 1864-es charlottetowni konferencia küldöttét ábrázolja. Ezt az információt esetleg érdemes lett volna feltüntetni a címnegyedben is.

Összegzésül elmondható, hogy Molnár István János monográfiája részletesen és olvasmányosan mutatja be Kanada történelmét a kezdetektől, különösen a Francia Királyság hajósainak és telepeseinek az észak-amerikai kontinensre történő érkezésétől, egészen Kanada Domínium 1867-es létrejöttéig. A munka egyértelműen hiánypótló és kiemelkedő jelentőségű nemcsak a nagyközönség, hanem a hazai történelemtudomány számára is. Mind tartalmi, mind formai erényeinek köszönhetően Molnár monográfiája az egyetemi oktatásban is felhasználható, a hallgatók haszonnal forgathatják Észak-Amerika újkori történelmének tanulmányozása során. Molnár Kanada történetének bemutatását az 1867. évvel zárta le, mindazonáltal a napjainkig terjedő 150 év hasonlóan bővelkedik fordulatokban gazdag és izgalmas eseményekben. Molnár István János érdeklődése és kutatása minden bizonnyal nem zárult le ezzel a dátummal, illetve remélhetőleg a jövőben több, hasonlóan színvonalas munka is meg fog jelenni tollából.

*Palotás Zsolt**

* A szerző a Szegedi Tudományegyetem BTK Újkori Egyetemes Történeti és Mediterrán Tanulmányok Tanszékének tudományos kutatója.

CONTENTS

1848 – A Turning Point in the New World (Andrea Kökény)	1
<i>Studies</i>	
István János Molnár: 1848 in Canada: The Establishment of the Responsible Government	5
Andrea Kökény: The 1846–1848 U.S.–Mexican War and Its Interpretations	23
Zoltán Vajda: “Mexico to Us is the Forbidden Fruit”: John C. Calhoun, the Mexican War, and the Nature of the Ideology of Restricted Imperialism	45
Péter Hahner: The Historical Importance of the 1848 California Gold Rush	67
Katalin Jancsó: A Hungarian Soldier in Peru: Charles Kossuth and His Descendants	79
<i>Echo</i>	
Zsuzsanna Csikós: A Wanderer on Hispanic Paths: An Exhibition Dedicated to the Memory of Ádám Anderle	95
<i>Commemoration</i>	
In memoriam Ádám Anderle (1943–2016) (Ágnes Judit Szilágyi)	101
<i>Book Reviews</i>	
A Wanderer on Hispanic Paths (Eszter Katona)	105
Revolution in the French Antilles (Lukács Krajcsír)	108
History of Canada (Zsolt Palotás)	112
The Republic of Love (Csaba Lévai)	116
The “War after the War” 1919–1933 (András Bakó)	121
<i>Workshop</i>	
Orsolya Varró: Agreement between William, Duke of Aquitaine, and Hugh the Chiliarch: A Unique Text from 11-Century France	125
Anna Romsics: Forms of Conflict Management in Francia in the Ninth to Eleventh Century	153

Ára: 600 Ft
Előfizetőknek: 500 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444, e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440, vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda, Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban (1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2018-as évfolyamának megjelenését a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap